

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за магістерською програмою професійного спрямування
Управління діяльністю банків на фінансовому ринку

на тему: «Розвиток національних платіжних систем
в умовах діджиталізації»

Виконавець:
студент 6 курсу ФФБС
Власов Олександр В'ячеславович _____
/підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Гаркуша Юлія Олександрівна _____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективний розвиток платіжних систем є важливим фактором розвитку вітчизняної економіки. Швидкість, зручність, безпечність, надійність платежів підвищує рівень довіри до безготівкових розрахунків, що зменшує рівень використання готівки в обігу, а також витрат, пов'язаних з організацією готівкових розрахунків, зменшує рівень тіньової економіки та сприяє економічному зростанню. В умовах світового тренду діджиталізації економічних відносин, розвитку інтернетбанкінгу, мобільного банкінгу, технологій, які дозволяють не використовувати, навіть, платіжну картку у розрахунках, замінюючи її мобільним пристроєм та іншими гаджетами важливо відповідати заданим трендам. Національний банк України постійно удосконалює стандарти регулювання та оверсайту платіжних систем, ініціює зміни та створює умови для розвитку платіжного ринку. Вітчизняні банки активно імплементують новітні технології для удосконалення розрахунків своїх клієнтів.

Функціонування платіжних систем вивчають вітчизняні та зарубіжні науковці і практики, зокрема: Я.І. Чайковський, Ю.С. Балакіна, С.В. Науменко, В.І. Міщенко, Н.В. Трусова, А.О. Джусов, Н.І. Корецька, Л.В. Чуприна, С.А. Циганов, В.В. Апалькова, та ін. Значна частина праць присвячена регулюванню та оверсайту платіжних систем. Проте в час швидких змін актуальність дослідження за даною темою не втрачається.

Мета дослідження – є дослідження та удосконалення теоретичних і методичних основ розвитку національних платіжних систем в умовах діджеталізації

Відповідно до мети дослідження було сформульовано **завдання:**

- охарактеризувати сутність та завдання платіжних систем;
- дослідити засади функціонування національних платіжних систем;
- дослідити процес регулювання та оверсайту платіжних систем;
- проаналізувати діяльності системи електронних платежів;
- провести оцінку функціонування Національної платіжної системи «Український платіжний простір»;
- оцінити стан розвитку ринку платіжних карток в Україні;
- визначити перспективи розвитку національних платіжних систем в умовах діджеталізації;
- провести кореляційно-регресійний аналіз впливу факторів на рівень безготівкових розрахунків в Україні.

Об'єктом дослідження є механізм функціонування національних платіжних систем.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи функціонування національних платіжних систем в умовах діджиталізації.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових абстракцій, методи аналізу та синтезу, метод кореляційно-регресійного

аналізу, метод порівняння, табличний метод, індукції та дедукції, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційна база дослідження становить нормативно-законодавчі акти України, які регулюють діяльність банків, інструкції та положення НБУ, наукові публікації вітчизняних і закордонних учених, матеріали наукових конференцій, дані звітності банківських установ, офіційних статистичних збірників.

Публікації. Основні теоретичні та методологічні положення магістерської роботи доповідалися, обговорювалися та були схвалені на ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 2022 р.), а також опубліковано у вигляді статті у науковому віснику ОНЕУ.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінки. Основний зміст викладено на 74 сторінках. Робота містить 11 таблиць, 30 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні основи функціонування платіжних систем»** охарактеризовано сутність та завдання платіжних систем; досліджено засади функціонування національних платіжних систем; вивчено процес регулювання та оверсайту платіжних систем. У другому розділі **«Аналіз діяльності національних платіжних систем в Україні»** проаналізовано діяльності системи електронних платежів; проведено оцінку функціонування Національної платіжної системи «Український платіжний простір»; проаналізовано стан розвитку ринку платіжних карток в Україні. У третьому розділі **«Розвиток національних платіжних систем в умовах діджеталізації»**- визначено перспективи розвитку національних платіжних систем в умовах діджеталізації; проведено кореляційно-регресійний аналіз впливу факторів на рівень безготівкових розрахунків в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. На підставі дослідження та аналізу різних підходів до формування поняття «платіжна система» пропонується розглядати дану категорію як сукупність економічних відносин між платіжними організаціями та учасниками розрахунків, з приводу виконання платіжних операцій з метою забезпечення безперебійного, надійного, безпечного грошового обігу.

В ході вивчення процесу функціонування платіжних систем виділено принципи, яким повинні відповідати платіжні системи, є важливим орієнтиром для забезпечення ефективних розрахунків, а саме ефективність, оперативність, економічність, безпечність, надійність, зручність.

2. На сьогодні в Україні функціонують дві національні платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є НБУ, а саме: система електронних платежів (СЕП); Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР».

У процесі оцінки основних засад функціонування національних платіжних систем було встановлено, що основними функціями СЕП є: проведення розрахунків між вітчизняними банками в національній та іноземних валютах; надання інформації учасникам щодо проведення розрахунків; забезпечення багатоступеневого контролю за достовірністю даних на всіх стадіях розрахунків; формування багаторівневого захисту інформації від несанкціонованого доступу, використання, викривлення та фальсифікації на всіх стадіях обробки; здійснення контролю стосовно стану кореспондентських рахунків банків; надання НБУ механізму впливу на порушників чинного законодавства та норм банківської діяльності, що передбачає обмеження їх обслуговування у СЕП.

Також визначено, що цілями національної платіжної системи ПРОСТІР є: забезпечення потреб клієнтів у розрахунках з використанням власних коштів на рахунку в режимі «24/7»; бути надійним та вигідним партнером для українського бізнесу; посилювати рівень фінансової безпеки України.

3. Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що до форм державного регулювання ринку платіжних послуг слід віднести реєстрацію та ліцензування діяльності, встановлення правил і стандартів функціонування, створення платформ для тестування платіжних послуг. Також важливою формою впливу є оверсайт платіжної інфраструктури.

Об'єктами оверсайта є оператори платіжних систем, розрахункові банки, технологічні оператори, учасники платіжних систем, надавачі платіжних послуг, емітенти електронних грошей у частині випуску та використання електронних грошей.

4. На основі аналізу діяльності СЕП вдалося зробити висновки, що на сьогодні система електронних платежів СЕП функціонує ефективно та надійно, не зважаючи на умови невизначеності, забезпечуючи високий рівень безпеки міжбанківських переказів у національній валюті. Через СЕП протягом досліджуваного періоду, здійснювалося 96-97% міжбанківських платежів в Україні.

За останній період відбулося зменшення кількості учасників СЕП за досліджуваний період, що не вплинуло на обсяги і кількість платежів. З 2018 р. середньодобові показники функціонування СЕП постійно зростають, що вказує на зміну економічної ситуації в країні та активізації господарської діяльності в цей період. Станом кінець 2021 р. в СЕП у середньому за день оброблялося 2,76 млн. початкових платежів на суму 229 млрд. грн. Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП становив 83 млрд. грн.

5. Дослідження функціонування ПРОСТІР дало можливість стверджувати, що після ребредингу даної платіжної системи у 2016 р., почався її інтенсивний розвиток. Протягом останніх років ПРОСТІР демонструє

достатні темпи росту. Станом на 01.10.2022 р. 100% платіжних терміналів обслуговують картки ПРОСТІР та 94% усіх банкоматів країни приймають картки до обслуговування. Розрахуватися картою досліджуваної платіжної системи можна в 426,3 тис. терміналах та 16,3 тис. банкоматах. На сьогодні 18 банків проводять емісію карток даної платіжної системи.

6. Вітчизняна інфраструктура платіжного ринку активно розвивається, власники карток українських банків все частіше використовують їх у безготівкових розрахунках, а не тільки для зняття готівки. Найбільше безготівкові операції з використанням карток зросли у 2019 р. та 2021 р., коли темп зростання перевищував 35%. У 2021 р. обсяги безготівкових операцій склали 60,9%, що є результатом впровадження новітніх технологій як в діяльність платіжних систем, так і адаптація їх в банківську практику, зростанням територій країни із покриттям Інтернет, розвитком інтернетбанкінгу та дистанційного обслуговування.

У 2021 р. найбільшу частку (57,0%) на ринку платіжних карток України займає державний системно важливий банк АТ КБ «Приватбанк», кількість його активних карток складає 22,8 млн. шт. Найбільша кількість платіжних карток в Україні емітована в платіжній системі MasterCard (56,9%), VISA (42,4%) та ПРОСТІР (0,64%).

7. Проаналізувавши платіжний ринок в Україні, запропоновано ряд факторів, які впливають на розвиток безготівкових розрахунків в Україні та визначено силу їх впливу, серед яких відсоткові ставки за короткостроковими депозитами у національній валюті; відсоткові ставки за довгостроковими депозитами у національній валюті, офіційний валютний курс; облікова ставка; споживча інфляція.

8. Дослідивши стан безготівкової економіки в Україні, а також умов функціонування національних платіжних систем нами виділені передумови їх розвитку, а саме: розвиток кешлес-економіки; підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності; розвиток фін-тех екосистеми; удосконалення регулювання та оверсайту за діяльністю платіжного ринку; підвищення рівня безпеки та надійності функціонування платіжних систем.